

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือของชุมชนบ้านดอนหลวง จังหวัดลำพูน และปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือในชุมชน การวิจัยเป็นแบบเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลด้วยตนเอง โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและการสนทนากลุ่ม ข้อมูลได้รับการตรวจสอบความสมบูรณ์ แยกแยะตามประเด็นเนื้อหา และนำเสนอโดยการบรรยายและการสรุปเชิงวิเคราะห์ที่ตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือในชุมชน พบว่า

การทอผ้าในอดีตเป็นกิจกรรมหนึ่งในวิถีชีวิตที่สะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งพาตนเองของชุมชนในด้านเครื่องนุ่งห่ม เช่นผ้าทอซึ่งเป็นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอันเป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของชุมชนอย่างหนึ่ง ผ้าฝ้ายทอมือของชุมชนบ้านดอนหลวงซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้มาจากรรพบุรุษ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแบบรุ่นสู่รุ่น โดยระยะแรกเป็นการถ่ายทอดในครอบครัว โดยผู้มีความรู้ประสบการณ์ได้แก่ ย่า ยาย แม่ ถ่ายทอดสู่ลูกสาว หลานสาว การถ่ายทอดเป็นการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งมีการทอหลายอย่าง เมื่อว่างก็มาทอผ้าโดยให้ลูกสาวเป็นลูกมือช่วยเหลือและเกิดการเรียนรู้แบบไม่รู้ตัวทีละเล็กละน้อย เป็นขั้นเป็นตอน จนกระทั่งมีการทดลองทำจริงและทอได้เองในที่สุด

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือ แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลง และ ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลง

ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลง

-เนื้อหา/สื่อ วิธีการ ในการถ่ายทอดความรู้

การถ่ายทอดความรู้ในช่วงนี้เป็นช่วงที่ชุมชนเกิดภาวะข้าวขาดแคลน การผลิตผ้าทอในชุมชนจึงต้องผลิตเองทุกอย่าง นับตั้งแต่การปลูกฝ้าย ปั่นฝ้าย ไปจนกระทั่งอุปกรณ์ในการผลิตผ้าฝ้ายซึ่งวิถีชีวิตของชุมชนไม่มีการเคลื่อนย้ายดังปัจจุบัน การถ่ายทอดหรือการเรียนรู้การดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการทอผ้าจึงทำได้สะดวกและเป็นธรรมชาติ เป็นการเรียนรู้ตามวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ หรือการเป็นลูกมือ ซึ่งเป็นวิธีการที่ดีในการสร้างทักษะการทอผ้าอย่างครบถ้วน และสิ่งที่ช่วยสนับสนุนการทอผ้าในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงคือ ผู้ถ่ายทอด ได้แก่ ครอบครัว และเครือญาติ ถ่ายทอดแก่ลูกหลาน นอกจากนี้ก็คือวัตถุดิบที่หาได้หรือผลิตขึ้นใช้เองในชุมชน เช่น ฝ้าย อุปกรณ์ ทอผ้า เป็นต้น

ช่วงการเปลี่ยนแปลง

-เนื้อหา/สื่อ วิธีการ ในการถ่ายทอดความรู้

การถ่ายทอดความรู้ในช่วงนี้เป็นช่วงที่หน่วยงานที่มีบทบาทในการสนับสนุนการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าฝ้าย ได้แก่ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม เป็นหน่วยงานแรกที่เข้ามาสนับสนุนซึ่งมีจุดมุ่งหมายต่างจากอดีตที่เป็นแบบพึ่งพาตนเอง มาเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์เพื่อหารายได้แก่ครอบครัวและชุมชน มีตลาดเป็นตัวนำ ดังนั้นการเรียนรู้ของชุมชนจึงเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับเทคนิคใหม่ๆ ในการผลิต เพื่อให้ได้คุณภาพและเป็นที่ต้องการของตลาด เช่น การรวมกลุ่ม การผลิตตามความต้องการของตลาด ช่องทางการจำหน่าย เป็นต้น ลักษณะการเรียนรู้จึงมีลักษณะเป็นทางการมากขึ้น ผ่านโครงการฝึกอบรมต่างๆ การศึกษาดูงานของสมาชิกกลุ่มทอผ้า นอกจากนี้การเรียนรู้มีลักษณะเป็นเครือข่ายมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างคนที่เกี่ยวข้องหรือกลุ่ม องค์กรที่เกี่ยวข้อง การถ่ายทอดความรู้การทอผ้าฝ้ายมีการสอนให้แก่ผู้ที่สนใจซึ่งต่างจากการถ่ายทอดในอดีต

ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือ

-ปัจจัยภายใน ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนที่ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิมถูกนำมาใช้ โดยมีการประยุกต์ให้เหมาะสมกับยุคสมัย ซึ่งปัจจัยสำคัญคือการได้เห็นกระบวนการผลิตที่เกิดขึ้นในครอบครัวมาตั้งแต่เด็กจนโต โดยครอบครัวเป็นสถาบันที่มีบทบาทต่อการถ่ายทอดความรู้เรื่องการทอผ้าทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งกระบวนการถ่ายทอดความรู้เรื่องการทอผ้าเริ่มจากจะเห็นบุคคลในครอบครัว เช่น แม่ พี่สาว ป้า น้า อา ช่วยกันทอผ้าสำหรับใช้ในครอบครัว ซึ่งการถ่ายทอดในขั้นตอนนี้จะเห็นลักษณะของการถ่ายทอดทางอ้อมคือ บุคคลในครอบครัวจะทำการทอผ้าหลังจากว่างงานจากการเกษตร เป็นต้น

-ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่เน้นการผลิตผ้าเป็นเชิงพาณิชย์มากขึ้น ซึ่งจากการผลิตผ้าทอในอดีตจะเป็นแบบเพื่อใช้ในครัวเรือน เป็นต้น การสนับสนุนจากหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ ที่เข้ามาส่งเสริมในด้านการประชาสัมพันธ์ การสอนวิธีและเทคนิคการทอผ้า การเพิ่มศักยภาพของสมาชิกกลุ่มทอผ้าในการดูงานเกี่ยวกับการทอผ้า เพื่อเพิ่มทักษะและความรู้ รวมทั้งการสนับสนุนด้านวิชาการ การตั้งกลุ่ม การพัฒนาคุณภาพ และการหาช่องทางการจำหน่ายผ้าฝ้ายทอมือ เป็นต้น

อภิปรายผล

การวิจัยกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือของชุมชนบ้านดอนหลวง มีประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะได้นำมาอภิปรายในประเด็นต่อไปนี้

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือนั้น ในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงนั้นพบว่า ผู้ถ่ายทอดความรู้ในส่วนใหญ่นับว่าได้รับการถ่ายทอดมาจากครอบครัว ซึ่งเป็นภูมิปัญญาในชุมชน ผู้หญิงส่วนใหญ่ในอดีตจะทอผ้าเป็น ทั้งนี้ก็เพื่อเก็บไว้ใช้ในครัวเรือนและเป็นเครื่องนุ่งห่มสำหรับสมาชิกในครอบครัว ดังที่ กาญจนา แก้วเทพ (อ้างใน วันดี สมรัตน์, 2544, หน้า 10) ได้กล่าวถึงกระบวนการถ่ายทอดความรู้ว่าเป็นกระบวนการทางสังคมซึ่งดำเนินอยู่ตลอดเวลา การถ่ายทอดความรู้เป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลในสังคม ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคนทั้งที่เป็นทางตรงและทางอ้อม ทำให้เกิดการเรียนรู้ในการที่จะถ่ายทอดความรู้ ความคิด และแสดงพฤติกรรมของตน ตัวแทนที่ทำหน้าที่ที่สำคัญคือครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันแรกในการเข้าร่วมสังคมนั้นๆ ต่อมาในระยะหลังเมื่อผ้าทอกลายเป็นที่นิยมของคนทั่วไป การทอผ้าจึงได้เปลี่ยนจากการทอเพื่อเก็บไว้ใช้มาเป็นการทอเพื่อการจำหน่าย จากผ้าทอมือที่ทอขึ้นเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและลดทอนแบบดั้งเดิม ปัจจุบันได้มีการพัฒนาและส่งเสริมให้มีการผลิตที่มีความหลากหลายตามความต้องการของตลาด และยึดเป็นอาชีพที่สามารถจุนเจือตนเองและครอบครัวได้ ซึ่งสอดคล้องกับชูเกียรติ ลิสุวรรณ์ (2535, หน้า 62) กล่าวว่า การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพในชุมชนที่มีการสืบทอดต่อกันมาว่า มีสาเหตุมาจากทรัพยากรและสภาพการดำรงชีวิตในท้องถิ่นเป็นแรงจูงใจสำคัญในการเลือกเรียน ขณะเดียวกันความสำเร็จของบรรพบุรุษที่ผ่านมาก็เป็นแรงสนับสนุนให้เกิดการถ่ายทอดความรู้สู่ครอบครัว

จากผลการวิจัยพบว่าผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดรู้นั้น เกิดการเรียนรู้ภายในครอบครัว โดยการได้รู้ได้เห็นการทอผ้า ขั้นตอนการทอผ้าและอาจได้ช่วยเหลือกิจกรรมเล็กๆ น้อยๆ ที่พอทำได้ เช่น การหยิบจับอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ใช้ในการทอผ้า ทำให้ได้รู้จักว่า

อุปกรณ์ต่างๆ เรียกชื่อว่าอะไร ทำงานอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของชูเกียรติ ลิสุวรรณ์ (2535) ที่กล่าวว่า ระบบการเรียนรู้ในท้องถิ่นที่สำคัญ เริ่มถ่ายทอดกันเป็นครอบครัวโดยใช้สื่อที่มีอยู่ในชุมชน กระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ใช้วิธีสอนและปฏิบัติจริงไปพร้อมกัน ผู้สอนคือผู้ใหญ่ในครอบครัวที่มีความรู้หรือประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ ผู้เรียนคือ ลูกหลาน เครือญาติ ที่มีแรงจูงใจจากตัวอย่างความสำเร็จในอาชีพของคนรุ่นก่อนซึ่งการถ่ายทอดการเรียนรู้ในครอบครัวนี้จะเกิดขึ้นตลอดเวลา ผู้เรียนเมื่อชำนาญแล้วจะกลายเป็นผู้สอนรุ่นหลังต่อไป

จากผลการวิจัยการทอผ้าช่วงการเปลี่ยนแปลงพบว่า ผู้วิจัยพบว่าการถ่ายทอดความรู้ แม้จะยังเป็นแบบเดิม แต่วัตถุประสงค์ในการทอเปลี่ยนไปเป็นการค้า มีการประยุกต์ความรู้ และเทคนิคใหม่ๆ เพิ่มเติมด้วย เช่น การรวมกลุ่ม ต้องเรียนรู้การจัดการกลุ่มในการผลิตผ้าทอ ให้ทันกับความต้องการ การควบคุมคุณภาพ เทคนิคการผลิต การหาตลาด การออกแบบ เป็นต้น เหล่านี้เป็นความรู้ใหม่ๆ ที่ได้รับจากภายนอกชุมชน การเรียนรู้จึงเป็นการต่อยอดความรู้เดิมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2536) ที่กล่าวว่าลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีความจำเพาะและเชื่อมโยงบูรณาการ ซึ่งมุ่งเป็นจริยธรรมอันเป็นวัฒนธรรมที่เป็นรากฐานของชุมชน แต่เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวและให้ความสำคัญองงานหัตถกรรมในบทบาททรัพยากรของการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้านในกระบวนการผลิต กระบวนการถ่ายทอดความรู้ก็ปรับเปลี่ยนตามภาวะการณ์และเงื่อนไขของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

จากการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือนั้น ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและสถานการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งจากภายในและภายนอกชุมชนโดยการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการถ่ายทอดในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงเริ่มจากบทบาทหน้าที่ของผู้ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้จากเดิมครอบครัวคือส่วนสำคัญของการถ่ายทอด เนื้อหานั้นจะเป็นการเรียนรู้จากการถ่ายทอดทีละเล็กละน้อยและเพิ่มมากขึ้น เมื่อประเมินว่ามีความชำนาญแต่ละด้านตามลำดับ การถ่ายทอดความรู้จะเป็นเนื้อหาของการถ่ายทอดที่ครบวงจรและเรียนรู้อย่างใกล้ชิดเป็นรายบุคคล เมื่อสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว องค์กรภายนอกชุมชน เช่น พัฒนาชุมชนเริ่มเข้ามามีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ นำเอาเทคโนโลยีในการผลิตและการจัดการผลิตในรูปแบบใหม่มาเผยแพร่แก่ชุมชน โดยการอบรม ประชุม สาธิต และการสัมมนา และลักษณะของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสจ๊วต (อ้างใน สนิท สมักรการ, 2525,

หน้า 19) ที่กล่าวว่า พัฒนาการของรูปแบบและการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับขั้นเพื่อให้สามารถเข้าสภาวะแวดล้อมของมนุษย์ และก่อให้เกิดการยอมรับปฏิบัติในที่สุด

พัฒนาการของการถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิตผ้าฝ้ายทอมือ มีการเปลี่ยนแปลงตามสภาวะการณ์ของสังคมทั้งจากภายนอกและภายใน จากอดีตการถ่ายทอดความรู้เป็นสิ่งที่ทุกคนควรทำหน้าที่ในการถ่ายทอด เน้นการถ่ายทอดที่ครบวงจรและการผลิตเพื่อยังชีพ ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตเพื่อการค้าเชิงอุตสาหกรรมทำให้การถ่ายทอดถูกกระจายเนื้อหาออกเป็นส่วนๆ ในช่วงเวลาดังกล่าวอาชีพทอผ้าจึงเป็นอาชีพที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน จึงได้รับความสนใจในการเรียนรู้ถ่ายทอดต่อในจำนวนมาก ด้วยเงื่อนไข ปัจจัยหลายอย่างทั้งจากวัสดุในการผลิต ค่าตอบแทนความนิยม และความต้องการของนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับแนวคิดของ Sorokin (อ้างใน วัชรนา คล้ายนาคร, 2530, หน้า 193-194) ซึ่งกล่าวถึงสภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคมย่อมแปรผันเป็นวัฏจักรต่อเนื่องกัน จากความก้าวหน้าสู่ความล่มสลาย และฟื้นฟูใหม่

การถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิตผ้าทอของชุมชน ได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งส่วนของเนื้อหาในการถ่ายทอด ซึ่งแต่เดิมเป็นการถ่ายทอดเนื้อหาการผลิตที่ครบวงจร ต่อมาเมื่อมีการแยกส่วนเนื้อหาของการผลิตก็แยกออกไป และเมื่อเข้าสู่ระบบการผลิตเชิงอุตสาหกรรม กระบวนการถ่ายทอดได้เปลี่ยนไปสู่การมุ่งความชำนาญเฉพาะด้านเป็นสำคัญ ในส่วนของผู้ทำหน้าที่นั้นเดิมครอบครัวเป็นสถาบันหลักในการถ่ายทอดกลุ่มเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง ที่เคยร่วมกันปลูกฝังถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกหลานในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไป เกิดบทบาทของกลุ่มและองค์กรทั้งของภาครัฐและเอกชนที่เข้ามามีบทบาทร่วมด้วยการถ่ายทอดระหว่างชุมชน

จากการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่ผ่านการเปลี่ยนแปลงมาในหลายช่วงเวลา ในแต่ละช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงนั้น คนในชุมชนได้เรียนรู้ในการปรับตัวและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการเรียนรู้และแก้ไขกระบวนการผลิตให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม จากเดิมการเรียนรู้และการถ่ายทอดงานหัตถกรรมนั้นเป็นการเรียนรู้และถ่ายทอดที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของชุมชน ในช่วงเวลาของกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม ผู้ผลิตมีการเรียนรู้จากแรงศรัทธาและค่านิยมเพื่อมุ่งประโยชน์ใช้สอยในครอบครัวเป็นสำคัญ ถ้าเหลือจากการใช้ในครัวเรือนจึงนำมาแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งอื่น ต่อมาเมื่อเริ่มเกิดการผลิตเพื่อจำหน่ายแก่คนทั่วไป มีการพัฒนารูปแบบต่างๆ ของหัตถกรรมเพิ่มมากขึ้น ช่างทอ กลุ่ม และชุมชนเริ่มเรียนรู้และปรับรูปแบบของการผลิตและการจัดการต่างๆ ให้เกิดความสอดคล้องกับยุคปัจจุบัน เกิดการรวมกลุ่มอาชีพ มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จาก

การจัดประชุมหารือร่วมกันของกลุ่ม ทำให้ลักษณะของกระบวนการถ่ายทอดความรู้เปลี่ยนแปลงไป ทั้งในส่วนของผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอด เนื้อหาของการถ่ายทอด วิธีการในการถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด

เช่นเดียวกับกลุ่มอาชีพช่างทอผ้าที่ต้องเรียนรู้ เสาะแสวงหาแหล่งข้อมูลให้ทันสมัย อยู่เสมอและต้องปรับบทบาทหน้าที่มาผลิตสินค้าทางวัฒนธรรม ช่างทอผ้าจึงต้องเรียนรู้วิถีคิด ภายใต้การผลิตในระบบทุนนิยมและปรับตัวในหลายๆ ด้าน เพื่อให้ประสบความสำเร็จในเชิงธุรกิจ ด้วยการผลิตสินค้าที่ตรงกับความต้องการและความพึงพอใจของผู้บริโภค เช่น เรียนรู้ ทิศทางของแฟชั่น การเลือกใช้สีตามรสนิยมของยุคสมัย โดยมีการเรียนรู้ผ่านนักวิชาการ นักท่องเที่ยว เจ้าของกิจการที่ทำธุรกิจเกี่ยวข้องกับผ้าในชุมชน รวมทั้งองค์กรพัฒนาทั้งของรัฐ และเอกชนที่ทำงานพัฒนาชนบท

ประกอบกับปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วย โดยภาครัฐเข้าไป ส่งเสริมจัดทำเว็บไซต์ (Website) เพื่อค้นหาข้อมูลและส่งข้อมูลแก่ลูกค้าผ่านอินเทอร์เน็ต (Internet) ความเร็วสูง เป็นต้น เทคโนโลยีสารสนเทศจึงมีความจำเป็นสำหรับการค้าขายในยุค ปัจจุบัน กลุ่มหรือชุมชนที่ผลิตสินค้าที่มาจากภูมิปัญญาจึงต้องเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้เกิดการรับข้อมูลข่าวสารและทำให้มีการพัฒนาสินค้าให้สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า และตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. การนำผลการวิจัยไปใช้

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยในระดับชุมชน ซึ่งศึกษาเพียงหมู่บ้านเดียวในจังหวัด ลำพูน ผลการวิจัยทำให้ทราบถึงกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือ พบว่าบทบาทการถ่ายทอดความรู้ภายในครอบครัวได้มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยขยาย การถ่ายทอดความรู้ไปสู่กลุ่มอาชีพทอผ้าภายในชุมชน ซึ่งแต่เดิมเป็นการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนเท่านั้น แต่ปัจจุบันการทอผ้าภายในชุมชนได้นำไปสู่การผลิตผ้าทอเป็นเชิงพาณิชย์มากขึ้น ซึ่งมีปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าว

2. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัย

จากกระบวนการวิจัยและผลการวิจัยที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางในการวิจัย ดังนี้

2.1 ควรจะมีการศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านหัตถกรรมผ้าทอของชุมชนอื่นเพื่อเปรียบเทียบกับ การสืบทอดความรู้การทอผ้าฝ้ายของชุมชนบ้านดอนหลวง

2.2 นักวิจัย ก่อนที่จะมีการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ ควรจะมีการศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ภายในชุมชน ด้านที่จะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสอดคล้องต่อพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนต่อไป มากกว่าจะสนับสนุนในด้านวิชาการ เทคโนโลยี ด้านการเงินเพียงอย่างเดียว